

sosialurinn

Brøðurnir Grimm og ævintýr teirra

»Kinder- und Hausmärchen«

Fyriu mongum árum síðani skrifaðu tveir brøður í Týsklandi eina litla bók. Teir voru so náðilgir og væntaðu sær so lítið av hesum tiltaki, at teir voru fúsir at siga alla samsýning frá sær.

Teir gjordust rættiliga býttir, tá henda litla bók teirra í stundini gjordist ein sonevndur »bestseller« og fram til dagin í dag hevur hon hugtakið so mong fólk, at hon nú — næst eftir biblína — er heimsins viðgitaasta, mest lisna og oftast tiltakna bók. Seld eru higartil u.l. ein milliard eintøk av bókini, sum er komin í ikki færri enn 20.000 útgávum, umsett til stívliga 50 mál í o. u. 40 londum. Hóast meir enn 160 ár eru umliðin, síðani hon kom út á fyrsta sinni, verður hon í heilum uppfurprentað og tykist at hugtaka menniskjuni enn sum áður.

Upprunaliga kallaðist henda litla bókina »Kinder- und Hausmärchen« (ævintýr fyri børn og heimini), men í dag kenna vit hana betur undir heitinum Grimms ævintýr eftir teimum báðum brøðrunum Jákupi og Wilhelmi Grimm, sum skrifaðu hana.

Hvussu bókin varð til

Alt komst av, at ein av lærarunum hjá øðrum beiggjanum vakti áhuga teirra fyri søguligum kanningum. Á kanningarferðum teirra í fortíðini, gjordust báðir brøðurnir hugtiknir av teimum gomlu ævintýrunum, ikki tí teir hildu børn fara at dáma tey so væl, men brøðurnir Grimm voru visindamenn og fyri teir høvdu hesar gomlu søgurnar sama týdningin sum pottabrot fyri fornfróðingar — tær góvu upplýsingar um liv og hugaheim hjá fólk í gomlum dögum.

Ævintýrin høvdu sin uppruna í tí aldargamla frásøgukynstrinum, sum hevði verið til, langt áðrenn menniskjuni dugdu at lesa og skriva. Nokur teirra voru savnað og útgivin, men fjóldin av teimum var ongantið uppskrivað, og bert nokur fá gomul fólk ymsa staðni í landinum mintust tey enn. Tá hesi fólkini doyðu, fóru hesi ævintýr, sum ofta voru meir enn túsund ára gomul, í grøvina við teimum. Tí var umráðandi at fáa tey uppskrivað, meðan frásøgufólkini enn voru á lívi.

Hildu teir vera serskøltar

Jákup var 22 og Wilhelm 21 ára gamal, tá teir fóru at sóknast eftir gomlum fólki, sum

Brøðurnir Grimm

Brøðurnir Grimm. (Wilhelm situr vinstrumegin) og Jákup. Hetta er tekening gjord av samtíðarteknarar

Brøðurnir Grimm, teir báðir Jákup og Wilhelm, voru týskir mál- og mentunarkannarar. Jákup (føddur í 1785 og deyður 1863) og Wilhelm (føddur í 1786 og deyður í 1859).

Brøðurnir, sum bðu saman alt lívið, tókust alt lívið við tað sonevnda gamalgermanska.

Í 1811 gav Wilhelm Grimm út »Altdänische Heldenlieder, Balladen und Märchen«. Saman við brøðrunum gav hann í árunum 1812–22 tey víða gitnu »Kinder- und Hausmärchen« út. Jákup Grimm, sum gav út (í árunum 1819–37) ta stórfingnu »Deutsche Grammatik« til alla ta visindaligu germanisku germanistikkina. Høvuðsverkið hjá brøðrunum »Die deutsche Helden-sage« kom út í 1829. Saman fóru brøðurnir báðir í 1854 undir eina ógvuliga rúgvismikla »Deutsches Wörterbuch«, men komu ikki longur enn til bókstavin »F«. Hetta megarverk var gjørt liðugt í 1960 (tá kom 32. bindið). Báðir voru teir idnir talsmenn fyri tí sonevnda pangermanismuni.

høvdu gott minni, men hetta var ikki sum at siga tað, tí tey, sum dugdu ævintýrin, hildu brøðurnar vera læggar og allarhelst nakrar serskøltar. Hvussu í Guds garði bart tað til, at vaksnir menn skuldu hava áhuga fyri at hoyra um gamlar gandakellingar, steinar, sum dugdu at tosa og hús, sum voru gjord úr pannukökum? Men brøðurnir voru fittir menn og dugdu óføra væl at tosa hesi gomlu til.

Máttu brúka snildir

Ein seyðamaður brúkti gleðiliga ein heilan seinnaftur at siga frá teimum gomlu søgunum, fekk hann eina fløsku av víni afturfyri at leska seg við. Ein gamal her-yvirmaður, sum tað var gingið aftur á hondina hjá, var fúsir at siga frá nokrum ævintýrum aftrat, fekk hann einar illar brøkur afturfyri. Ein gomul

kona, sum búði á einum ellisheimi var harafturimóti hvørki at høgga ella stinga. Hon segði bart út, at kom tað upp, at hon hevði sagt hesar søgur fyri øðrum enn børnum, fóru øll í stundini at halda hana vera steinora í høvðinum, og hon fór ikki at sleppa at ganga leys longur. Tí fekk Wilhelm Grimm ein av vinmonnum sínum at koma við børnunum hjá sær, og nú hon hevði fingið teir røttu áhoyrararnar, stóð ikki á at fáa hana at siga frá. Vinmaðurin skrivaði ævintýrin upp, meðan Wilhelm stóð og lurtaði fjaldur aftan fyri gardinurnar.

Men tað besta frásøgufólkið hjá báðum brøðrunum var kortini ein gomul skræddarakona. Tað var ikki bert tað, at hon var tikin úr leiki sum frásøgufólk, nei, hon brúkti eisini hvørja ferðina beint tey somu orðini, og skuldi tað hent seg, at hon segði ov skjótt frá, og tey

bóðu hana siga onkran partin umaftur, gjørdi hon tað fegin, og orðini voru hvørja ferðina beint tey somu.

Vóru prentað av tilvild

Tá fimm ár voru umliðin, høvdu brøðurnir savnað 86 ævintýr, men av tí at teir fremst av øllum voru visindamenn og tiskil ikki høvdu so stóran áhuga fyri virði teirra at stytta sær letur við, vórðu tær lagdar í eina skuffu at hava til at taka í teirra seinra kanningararbeiði, og har kundu tær væl verðið liggjandi, um ikki ein vinmaður teirra, Achim von Arnem, var komin til biggjar og slapp at lesa nakrar av teimum. »Hetta er verðið sum savn!« helt hann fyri og segði, at har kundu tær ikki verða liggjandi, men máttu útgevast. Sjálvur kom von Arnem á samt við ein prentsmiðjueigara í Berlin um allar treytir útgáðuni viðvíkjandi.

Nakrar dagar fyri jól í 1812 varð fyrsta upplagið av »Kinder- und Hausmärchen« sent út í bókahandlarnar. Bókin kom í tveimum útgávum, onnur prentað á dyrt pappir, hin biligari útbúgvin. Og av tí at søgurnar voru uppskrivaðar beint sum hesi gomlu frásøgufólkini høvdu sagt frá teimum — einfalt og lætt — gjordist úrslitið ein bók, sum børn lættliga kundu lesa uttan nakran ómak.

Ein partur av okkara mentunaraarvi

Í hesum fyrsta savninum voru fleiri av teimum ævintýrum, sum so við og við eru blivin ein partur av okkara mentunaraarvi: »Hans og Greta«, »Snjóhvíta«, »Froskaprinsurin«, »Øskuffia«, »Rapunzel«, »Tummil litli«, og fleiri aðrar. Tvey bind komu aftrat hesum savni hjá brøðrunum Grimm, og nú voru ævintýrin blivin 210 í tali.

Mangar av hesum søgunum voru so gamlar, at tær høvdu røtur aftur í tíðini, tá ilt var at greina søgn og veruleika sundur. T. d. kann hesin bjarnadúrur, »Tornurósa« legst í, berast saman við tann langa og stranga veturin, meðan hetta velduga undurið, tá hon raknar við aftur er vardið, sum við sínum livgevandi ljósi, vekur alt livandi til livs aftur, alt sum orkar at liva. Og tann stórfingni sigurin hjá »Øskuffiu« kann væl verða uppfatað sum tann klára og livgevandi sól, sum brýtur seg fram aftan á eina lagna, tunga og lagnukvíðna nátt. Av øllum ævintýrunum hjá Grimm-brøð-

Ritstjóri:
Hans Thomsen